

ادبی ادارہ غاتا بنا اوکسرشونی

وحید زہیر ☆

Abstract:

In this article the role of literary organization has been discussed, it further illustrates the three dimensional affiliation of society, literature and organizations. How they important for each other? Literary circles in shape of non-profit organization have essential function for national integration to make peace and harmony in any country. In this article the support of government has criticized. The main subject of this article is too discussed and discloses the responsibilities of Brahui literary organization which are more than twenty. Despite of above the department of Brahui, Radio Pakistan Quetta centre and Television, they projected and promote the Brahui literature. It conclude with recommendations that interior Balochistan the bulk of organization spreading very low scale of literature which is caused to reduce the standard. The comparative method has been implemented to complete this article.

ایہیں تو انسانی راج انا ہر اشخ اے الیس اونا سوگوہی اوکسرشونی ٹی ادارہ غاتا بھلو دو اس

*براہوئی افسانہ نگار

مریک۔ ادارہ غاتیان بیدس مچ مڈی اوچ مقابلہ ناچو کاریم اس ایسر الپک۔ اینواگہ انسان نوک اسکان سر مسونے اونا بجا سلوکا ادارہ غاتا داکمال اے۔ علم و فضل نا کاریم اے مستی دنگ ٹی ادارہ غاتالائی ام پاش اے۔ زبان و ادب نارداٹ دنیا ٹی بھلو بھلو ادارہ جوڑ مسوراوین کٹار۔ امودارہ غاتا مکم اٹ دنیا اینواسے ہنکین، اراسینا دعویٰ غا آسلوکے۔ براہوئی زبان و ادب نادرستی راستی مچ مڈی یا مچ مقابلہ ام علمی و ادبی ادارہ غاتالائی اے پاش کیک۔

براہوئی زبان و ادب نا گیشتری اوزبان نا وسیلہ اٹ مخلوق نا خدمت و پامداری نارداٹ داوخت اسکان چندی ادارہ غاک جوڑ مسونو۔ دانا بنا ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی نا پٹ و پول نارداٹ، "1293ء اٹی و دی مروکا قلمی کتاب خدمت دین آن مریک۔ سد پنے غا نوشته دا کتاب اٹی اسلامی پنت و پوہی اور سوار علمی زرقول آک اوڑدہ۔"

اوکان گڈ باقاعدہ اوساڑی وڑاٹ 1839 ٹی انگریز آک خان محراب خان ء شہید کنگ آن گڈ او ریاست قلات آقوضہ کریر، سردار اوکماش آک انگریز ناچم بازی نا گیرا ٹی بسر تو او فک مدامی جہی منگ کن مخلوق اٹی عسیاہت نا تبلیغ نا بنا اے ریر او داڑکن تینا مذہبی آکتاب آتے مونا شاغرا سردار آتا بے ہمتی ء خنسہ اووخت انا عالم آتے آ زورہس بس۔ او فک مولانا محمد فاضل درخانی نا کماشی ٹی، "1880ء مکتبہ درخانی نا بنیاد آتخو کا مدرسہ غان اسلامی اخلاقی و راہشونی نا کتاب آتے شینگ کنگ او مخلوق اسکان سر کنگ نا تحریک نا بنا اے کریر" (1)

ہرائی بلوچی براہوئی او فارسی زبان نا کتاب آک او اراسر ہنداکان براہوئی زبان اٹی کتاب آتا نوشته او شینگ کنگ نا کاریم نا بنامس او جہی وڑاٹ ادب ء راج کن المی خیال کنگا 1947 اٹی پاکستان جوڑ منگ نامسے سال آن گڈ صحافتی و ادبی ادارہ غاک کاریم نا بنا اے کریر۔

"1950 ٹی اردو تن او اور براہوئی زبان اٹی مولانا عبدالباقی درخانی نا توی معلم او 1952 اٹی آزات جمال دینی نا کراچی آن توی "بلوچی" بلوچی براہوئی نوشته غاتے تن شینگ کنگا۔ دہ سال آن گڈ نور محمد پروانہ نا پانزدہ دے ہی آ اخبار ایلم مستونگ نا ڈیکٹیشن الگا او فک براہوئی زبان و ادب نا خدمت ء 35 سال اسکان باقاعدگی اٹ تینٹ برجانتخار۔" (2)

12 دسمبر 1995ء اٹی حضرت پروانہ کذیت کرے۔ ایلیم اخبار اوکان گڈ ذاکر عظیم نامکاشی
 ٹی ہم دے ہی مس ولے باقاعدہ شینگ منگ ناتہ کاریم مستی انیہ اف۔ 35 سال براہوئی زبان
 وادب کن نور محمد پروانہ نا بے مٹ صحافت ناتاریخ بے مثال ء۔ ہرانا سوب آن بروکا صحافت براہوئی
 تعلیم اودبی شخصیات آتاھیل کاری اوواست بڈی کن اوقامت واری مدام یادمریک۔
 " 1961 ء اٹی باڈر پبلسٹی (محکمہ اطلاعات حکومت پاکستان) ناپارہ خان اولس بلوچی نا
 بنامس ہرائی براہوئی زبان نا ادب نا شیخ ہم اوارہس ولد 1975 اٹی باقاعدہ احوال نا پینٹ ہندا ادارہ
 براہوئی کن توہی رسالہ نا بنا ء کرے ہرا 1979 اٹی بند مسر " (3)
 " 1956 ء ٹی ریڈیو پاکستان کوئٹہ نا بنامس۔ دا ادارہ شعر و ادب ناشک اے پرغا۔ شارتسکا
 ن تو دا شون ء قبول کننگا سس ولے بے تعلیم آ علاقہ غاتے ٹی حسن جمال نا نازیفو کا شعر و ادب آ اوویلہ
 اس ہم بش، مس۔ ہر اتم کہ عالم آتے باقاعدہ ریڈیو ٹی وخت ملا اسلامی گپ تر آن آک شروع مسرگرٹا
 مدان مدان آپوسلنا دور آ نا دا علمی، اودبی سائنسی ساعت تیری ء قبول کننگا 1959 ء اٹی براہوئی ادبی بورڈ
 او 1966 اٹی براہوئی اکیڈمی براہوئی زبان او ادب ء مستی دنگ کن کاریم نا بنا کریر۔
 1974 ٹی پاکستان ٹیلی وژن نا کوئٹہ ٹی بند او خنگا۔ اول ریڈیو آ بندغ نا تو اربسکہ داسا اونا
 چند اسکرین آ ساڑی ہس پارہ کہ سادہ غانیاڑ یک ٹی وی نا ملنگ تن مون تے تینا الکورہ۔ ریڈیو او ٹی وی
 نازبان وادب نا گشتری آن براہوئی پارو کا اونوشته کار آ تا کچ نہ بیرہ زیات مس براہوئی ڈرامہ شعر و باہ
 گل ہندا کان باقاعدہ رواج ارفے۔ عبدالقادر حارث، رفیق شاد، آغا حسین، شاہ محمد کرد، اے ڈی
 بلوچ، غلام نبی بجلی، حلیم مینگل، دردانہ بلوچ، مہ نازلہڑی، مہہ جین، غلام نبی راہی، حیدر حسرت، خداد
 ادگل، افضل مراد، وحید زہیر، عارف ضیاء، ظفر معراج، ڈاکر تاج رئیسانی ڈارمہ نا پڑا آ۔ اختر چنال،
 حضور بخش خضداری، مراد پارکوئی، محمد بشیر بلوچ، تاج محمد تاجل، حضور بخش مستانہ، عید محمد علی، عالم مسرور
 وپین چند یک ساز وزیمیل نا کاریم ء پک کنگٹی دوست کریر داکان گڈ پی ٹی وی بولان نا نشریات نا
 2006 اٹی بنامس۔ داکان براہوئی زبان وادب کن سٹیلائٹ نا دروازہ غاک ملنگار۔
 داسا براہوئی زبان ادب، ڈرامہ، شعر و ساز وزیمیل اے ملکی او بین الاقوامی کچ آ اسے

وخت اٹی مرمر اسکان بنگ خنگ ناوسیلہ ہس دو بس ولے دسچا انتے بخت انایاری ہمون متو ہندن کہ مروی ہس سال 2001ء اٹی افغانستان آمریکہ نا جلو یا زردہ (ناسن ایون) نا واقعہ نا بدل اٹی بنا مسوس ہرانا سوب آنا بلوچستان اٹی دانا اثر اک روتہ کریرا واسے کشت و خون اس داڑے ہم شروع مس اونا ٹک ٹی وی۔ ریڈیو آہم تما ایلو حکومتی ادارہ غاتے امباردا ادارہ غاک زوال خنار۔ حالانکہ گمان ہندا کنگا کہ دا ادارہ غاک بلوچ قوم اونا زبان آتا سوگوئی ٹی دنیا ٹی بھلونسی اوچا ہنداری سے ناسوب جوڑ مرو۔ بلوچ قوم ناویل ووسیلہ نا پٹ ہرا جھیرہ کاٹم ار فینے دنیا ٹی اودے بھلو کمک اس دو بروے داڑ کن اونا علم و ادب نا گشتری ناوسیلہ غاتے بند کنگ المی خیال کنگا۔ انتے کہ ہندا دے تے ٹی منیر مینگل نا براہوئی او بلوچی زبان آتے کن پراہوئیٹ چینل اسپنا بنگ آطوفان اس بش مس، داڑتن اوار سبز بات نا پٹ براہوئی بلوچی چینل ہس شروع تو مس ولے اودے ہم اسے دم گوٹو کنگا۔

ہرا تم آ بلوچستان نا جھیرہ ہر پارہ کاٹم ارفیسوس۔ بلوچی براہوئی نا شاعر ادیب آتا کاٹمانہ بیرہ زغم ہس درنجوک ہس بلکن شعر پاروکاتے پرمفنگا خلنگا۔ خبر ہس دھنو ہم بس کہ نوشکی نا گلوکار اسپنا باٹی تیزاب شاغنگا نے خیر دا ہسے جتا او وخت وپنہ لوکوسر حال اسے، پانگ نامہ طلب دا ہس کہ سانس وٹیکنا لوجی نا دادور اٹی اگہ زبان اسے آدھنوخت و وخت ہس برے تو اودے اخو بھلونخان ہس رسینگ داڑان ادب نا دادارہ غاتے شاعر آتے مکتبہ درخانی نا وخت وزمانہ یات بس ولے او وخت آادیب و شاعر آتا تک اودوک یلہ اسر داڑے دن الو 1913ء نا گچین کاری تے آن گڈ بلوچستان اٹی قوم پرست آتا حکومت جوڑ مس، نشنل پارٹی تینا قوم پرستی نا طرہ نا شرطی آ حکومت تن بگٹی حکومت نا وخت و پاس اٹی پرائمری ٹی بلوچستان نا بلوچی براہوئی پشتو زبان آتے ٹی مضمون اسپنا وڑاٹ خوانفنگ کن ہرا پڑو کریس ہمودے مستی دریسہ اسپکہ پدا صوبائی اسمبلی آن بل ہس اندارداٹ پاس کنگا او بنیادی کتاب آتے آکاریم نا بنامس۔ اوچندی کتاب وقاعدہ غاک چھاپ ہم مسر۔ اونا دو نیم سال نا طرہ ٹی خوانفنگ نا بنامتو۔ ہاں دانیام اٹی اوقفا حکومت اکیڈمی تا گرانٹ آتے اسے اسے کروڑ روپی کرے۔ بیمار شاعر آتے مالی کمک کرے۔ داڑان چندی شاعر و ادیب آتے فائدہ ضرور مس ادب ء ہرا فائدہ مروس اوڑا سوال آک داسکا نے چست منگی او نوامستی جو انو کاریم اس

مرے۔ داجاچ اٹی بلوچستان یونیورسٹی ناکرڈ دہم یات مریک کہ اوکان سال 1985ء ٹی ایم اے او 1914ء غان براہوئی زبان نا ایم فل نانا قاعدہ کلاس آک بنا مسر۔ داسا سے امیت ہس پیدا مس کہ داسکالر آک شاعری تن اور زبان ادب او اونا تاریخ و تنقید نا کاریم اے مستی درور۔

داسا دا انگلے کہ آخر بلوچستان یونیورسٹی آن ماسٹر، ایم فل او پی ایچ ڈی کن ہرا مواد نا ضرورت مروے یا سلیپس نا جوڑ کنگ اٹی ہرا کتاب آک المی ء اوتے کن دھنوادارہ یقیناً مروے کہ اینو براہوئی زبان و ادب علامہ اقبال او پن یونیورسٹی، اکادمی ادبیات پاکستان آن ایس ایلو چند ملکی ادارہ غاتے ٹی شیخ اس تحک تو اونا زبان و ادب دالانخ مسونے کہ اودے جاگہ تننگانے۔ دارڈ ارا ادارہ ناکرڈ او کاریم کلان زیات پاش اے۔ اولیکو براہوئی اکیڈمی اے او ایلو براہوئی ادبی سوسائٹی اے۔ براہوئی اکیڈمی انگریز مشینری نا براہوئی زبان کن کروکا پٹ و پول اے مونا ترنگ اٹی بھلوکاریم ہس کرے۔ داڑان بیدس مکتا ادب او خلقی ادب ناڈی تن اور شتر، افسانہ او ناول نا پڑ آ ام بھلوکاریم اس کرینے اودا کاریم کنگلٹی اے۔

اندن براہوئی ادبی سوسائٹی ہم پٹ و پول نارواٹ جو اونا مواد اس مونا ایسونے داڑان ادب نا ایلو شیخ آتے تن او ارا براہوئی ٹی شیخ ڈرامہ اے ام رواج تنگ او ڈرامہ غاتا چندی کتاب آتے تنگ کنگ نا کاریم اس کرینے۔ او مستی پٹ و پول و تخلیق نا کاریم سرجم کسرا سے شاعانے۔

"براہوئی اداروں کے حوالے سے ایک طویل فہرست موجود ہے اس سلسلے میں مکتبہ درخانہ کا نام سب سے قدیم ہے، اس کے علاوہ ادبی اداروں میں براہوئی اکیڈمی، براہوئی ادبی سوسائٹی، براہوئی پبلی کیشن فرید آباد سندھ، براہوئی ادبی بورڈ، براہوئی آرٹس اکیڈمی، ساراوان اکیڈمی مستونگ، شال پبلشرز کوئٹہ، قلات پبلشرز مستونگ، قریشیہ پبلشرز کوئٹہ، ناشاد پبلشرز کوئٹہ، راہشون ادبی دیوان، راسکوہ ادبی دیوان وغیرہ شامل ہیں" (4)

داڑان بیدس منہ بین ادارہ ہندو مونا بسونو ہرا باز سرجی اٹ کاریم کنگلٹی او کہ اوتے ٹی آماج ادبی دیوان مستونگ، راہشون ادبی دیوان، قیقان ادبی دیوان، داڑن او ارا نوشکی، سوراب، خضدار، قلات، حب او کوئٹہ ٹی ام دہنوادبی ادارہ اریر کہ ہرا او ارا براہوئی بلوچی زبان کن کاریم کنگلٹی

او۔ داسا سوال داودی مریک کہ انت داخدا دارہ کہ کاریم کنگٹی اوگر ابراہوئی زبان ٹی کاریم اس ام بھلو
مسو نے یا بروکا وخت کن زیات امیت اس تخنگے۔ اندا سوال ناوردی ٹی نقاد آک چندی سوال آتے
چست کنگٹی او۔ اودا کہ بازنگا دارہ غا تا بنا تو کنگا نے ولے چندی سال آتے آن انتے چپ او۔
ارٹمیکو دہنو کلاسک اوکاریم تینا کچ وپا نادنا رداٹ مو نا پنگٹی اف کہ ایلو ادب آتالائی اے مو نا تخیہ اوڑا
گمر کنگے۔ مسٹمیکو دا کہ براہوئی اکیڈمی او براہوئی ادبی سوسائٹی آن بیڈس ایلو ادارہ غاک کتاب چھاپ
کنگ ناو سے اخہ درتخیرہ۔

کھٹیا

داسا سوال اس داودی مریک کہ انت ادارہ خاک بیدس ماڑی او فنڈ اسیان شون الیرہ، انت ادارہ خاک بندغ آ تا ضد انا بنیاد آ بھلو کاریم کنگ کرور، انت ادارہ خاک مٹ و دبدل او پٹ و پول نا کاریم تے آن بیدس ام ایلو زبان تا مقابلہ او افنتے تن درستی راستی ناپک کسر آنت تختنگ کیرہ، دا حقیقت ء کہ مون انا سوال آ تا ورندی ارٹمیو ارفو کا سوال آتے ٹی تینٹ مونابریک۔ ولے داہیت پک ء کہ جوزہ خاک بندغ او ادارہ جوڑ کیرہ، کم از کم دا پاننگ ٹی شک اف کہ درونا ادیب نا جوزہ خاک بے غرض اسرہ اینونا بازنگا ادیب آتے آ دو پخلنگ کہ سائیفک بنیاد آتیا کاریم کنگ تو خوانک ولے وسیلہ غاتا کم بوتی موناسلو کے۔ اگہ منہ ادارہ غاتے وسیلہ دو بسونے تو اوفا کسر آختک چاری ء کہ او برو کا وخت انا ورناتا علمی لائخی تے ودیفنگ کہ ہر بنیاد آتے آ کاریم کریسہ علمی ادبی ملاسی ء کٹیفنگ کن خوک شاعور، پٹ و پول نا کاریم تے درونا مقابلہ ٹی امرگیشتر کرور۔

داہیت آتے آن بیدس براہوئی زبان و ادب نارداٹ مچیو وخت اسیٹی بیشک باز کاریم مسونے لس مخلوق نا پارغان دا ادارہ غاتا رداٹ دروام بے سدھی پاش اس اینوام پاش ء ولے دا بے سدھی بایدے کٹے تا کہ لس مخلوق کن نوشتہ مرو کا ادب نا کاریم پین زیات سرجمی اٹ الیرمرے او زبان و ادب ناراج آ اثر آک کاٹم ارفیر تا کہ پوسکنا وخت و زمانہ نا ادبی اولس علم نا گرج آک پورا مریر، دا کاریم ادبی ادارہ غاتا ء او اونا بجا سلوک ادبی آتاء کہ او فک تینا منشور و قول وقاعدہ غاتے موناتخیسہ بے غرض کاریم کیر۔

حوالہ غاک

- (1) ڈاکٹر عبدالرحمن براہوئی "براہوئی زبان و ادب کی مختصر تاریخ" پنے 95-89، مرکزی اردو بورڈ لاہور 1982
- (2) بلوچی براہوئی، زبان و ادب، شعبہ پاکستانی زبانیں، پنے 173، علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اسلام آباد
2004
- (3) حاجی عبدالیطف بنگلوی "براہوئی زبان و ادب نا شوننداری ٹی جرائند آتاشخ" پنے 37-36، براہوئی اکیڈمی
کوئٹہ 2014
- (4) افضل مراد "مختصر تاریخ زبان و ادب براہوئی" پنے 164، مقتدرہ قومی زبان پاکستان 2009ء